

Андрій МАЙОВЕЦЬ

ІЛЮСТРУВАННЯ ДИТЯЧИХ КНИГ ХУДОЖНИКАМИ- ВИПУСКНИКАМИ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ДРУКАРСТВА ОСТАНЬОЇ ЧВЕРТІ ХХ ст.: ДОСВІД ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО ВИКОНАННЯ

У статті аналізується досвід окремих ілюстраторів, випускників Української академії друкарства останньої чверті ХХ ст. Відзначається техніка виконання ілюстрацій: ручна чи комп'ютерна, її рівень, манера, стилістика. Важливим аспектом у підході графічної оздобы книг для дітей залишається мистецький рівень та досвід самого митця.

Ключові слова: ілюстрація, дитяча книга, художники-графіки, Українська академія друкарства, художня манера, стиль, техніка.

© А. МАЙОВЕЦЬ, 2013

Як ілюструвати? Навіщо використовувати традиційні авторські ручні техніки, коли є комп'ютер? Або, вже «ситі» комп'ютерною графікою, хочемо ілюстрацій, — зроблених «вручну». Своєрідна дилема, котра постає перед сучасним художником. Питання не кардинально принципове, але важливе з огляду на віковий ценз читача, сприйняття малюнка дитиною. Не можна бути різко категоричним, в одному чи другому випадку, адже, як засоби чи техніка — вони не найголовніші на етапі створення митцем ілюстрації.

Ручні авторські техніки — це малюнки, виконані лише в одному примірнику, з подальшим репродукуванням у тиражі видань, книги чи журналу. Олівець, туш, перо, акварель — це авторські графічні техніки, які найчастіше використовуються художниками в оформленні дитячих книг протягом усього ХХ ст., а особливо — з останньої чверті ХХ ст.

Комп'ютерна графіка з'явилась теж достатньо давно. У 1960-х роках уже були повноцінні програми роботи з графікою. В Україні у сфері ілюстрацій вона здобула поширення в останнє десятиріччя. Комп'ютерна графіка передбачає використання спеціально створених програм. Зокрема, такі як: Corel Draw, Illustrator, Corel Painter, Art Rage та ін. плюс використання графічного планшету. Характерною рисою комп'ютерної графіки як техніки є те, що: малюнок повністю або частково виконаний засобами програмного забезпечення, зматеріалізований — віддрукований в тиражі видання. Як техніка, може «імітувати» попередньо згадувану, а також, з умінь та досвіду самого митця — може ним створюватись нова образно-пластична, відмінна від попередньої, форма ілюстрації.

Митці-графіки, вихованці львівського мистецького середовища і випускники Українського поліграфічного інституту ім. І. Федорова (з 1995 р. — Українська академія друкарства), кафедри графіки та дизайну друкованої продукції: Вікторія Ковальчук, Сергій Іванов, Івета Ключковська, Максим Паленко, — використовують графічні засоби на етапі створення ілюстрації.

Вікторія Ковальчук — художник-графік, ілюстратор, дизайнер та літератор. У 1972—1978 рр. Навчалась у Львівському поліграфічному інституті ім. І. Федорова. Закінчивши поліграфічний інститут деякий час працювала завідувачем кабінету книги Кафедри оформлення та ілюстрування книги Українського поліграфічного інституту, зав. відділом художнього оформлення видавництва «Вища школа», художником Державного видавництва «Каменяр», старшим викладачем кафедри «образотворче мистецтво — гра-

Видавництво «СВІТ»

Худ. Вікторія Ковальчук

фіка» Української академії дизайну. Але більшу частину життя — вільний художник, що працює на вітчизняні та зарубіжні видавництва. Оформила близько 200 книжок різних жанрів, серед них понад 30 книг для дітей. Дипломант республіканських і всесоюзних конкурсів «Мистецтво книги», міжнародних художніх виставок. Розробила оригінальне оформлення українського Букваря, який отримав Диплом I-го ступеня на Всеукраїнському конкурсі «Мистецтво книги» (2000) і був названий кращою книгою року [14]. Буквар витримав дев'ять перевидань загальним накладом понад 200000 примірників. Плідно продовжує співпрацювати з багатьма українськими видавництвами — орієнтованими на якісне дитяче книговидання.

В підході оформлення дитячих книг В. Ковальчук здебільшого застосовує техніку: туш, перо та акварель. Так вона вірна традиціям авторських художніх технік та їх можливостям. Виробила свій неповторимий стиль, методику зображень.

Характерна особливість ілюстрацій мисткині: «казкова фантасмагорія», ретельна продуманість в кожній

лінії, «прискіпливість» до найдрібніших деталей зображуваного, і найцікавіше — це силует зображуваного в силуеті іншого малюнка. Мисткиня, наприклад, створює зображення дитячого обличчя, тваринки в малюнку якої розгортається свій «казковий мікросвіт». Своїми малюнками, — наче дорогоцінним «килимом», — художниця «встеляє» білий аркуш паперу.

«Художню манеру Вікторії Ковальчук називають міфічним реалізмом. І хоч книжки, проілюстровані, цією художницею, читачі-покупці не хапають, як гарячі пиріжки, зате впізнають і люблять. В чім секрет? «Люблю знаходити в звичайних речах незвичайні змісти. Так народилися «Сни целофанових пакетиків», один з них «Квіти для янголів». Ми шукаємо щастя за морями-океанами, а воно поруч сидить і чекає на нашу увагу, тихе і сором'язливе, бо правдиве і щире», — каже Вікторія Ковальчук» [20].

Про свої книги мисткиня ділиться своїми задушевними роздумами: «Може зухвало так говорити: «Мої книги!»! Може радше сказати просто і ввічливо: «Мої малюнки». Але, але, але... Спочатку було слово, і це

слово було дано мені від Анатолія Камінчука, Івана Світличного, Петра Бондарчука, Дмитра Павличка. Читала написані поетами рядки, ніби босоніж йшла по ораному полю, засіяному образами неймовірними, метафорами проникливими, епітетами нечуваними...

Книжку Петра Бондарчука «Чарівна птиця» малювала рік, книжку Анатолія Камінчука «Дятлик школу відкриває» малювала два роки, книжку Івана Світличного «Побреженьки для Яремки» малювала рік, книжку Дмитра Павличка «Найкраще місце на землі» малювала два роки. Шість років життя. Багато це чи мало? Не знаю.

Час пройшов, картинки намальовані на акварельному папері, що поживк від часу, живуть самостійно від моїх теперішніх уподобань і прагнень. Це радше мої сни, ніж дійсність... Я пірнаю в думку, щоб осягнути незриме...».

Вікторія Ковальчук тонко розуміє психологію дитини, читача дитячої книжки, тому дуже високі її вимоги до себе як ілюстратора: «Діти не іронізують, їм до часу не відоме почуття гумору. Але вони з висоти свого маленького зросту (від 3 до 7, 9 років) бачать світ, який дорослі топчуть ногами: жучка, павучка, працьовиту мурашку, кумедного равлика, знесилену бджілку, квіточку блакитну, як очко, прозоре скельце — надзвичайну коштовність. Вони радіють, коли художник малює дрібносінькі деталі, чоловічків і котиків — маленьких і довірливих.

Добре, коли зворушлива сльоза ілюстратора розвела акварель на кінчику пензля — дитина відчуває це».

Сергій Іванов — заслужений художник-графік України, належить до молодшої когорти митців Львова, останньої чверті ХХ ст. Проілюстрував, художньо оформив твори для дітей сучасних українських авторів-класиків, — усього більше шести дитячих книг видавництва «Каменярь» і «Веселка».

Для себе митець в оформленні дитячих книг облюбував мішану авторську техніку: графічний рисунок — туш, перо та «легку» пастельну ілюмінацію малюнків — в акварелі. Сповнені великою фантазією художника: люди, звірі, природа — виразно зображають оповідання і казки.

У доробку художника проілюстровані ним вірші, скоромовки і загадки Леоніда Куліша-Зіньківа «Як горобчик рахував» [13]. Художньо-стилістично оформлені вірші Івана Гуцака «Молоденький випав сніг» [8]. Тут варто відмітити і застосовану художником техніку мотипії, а саме: відбиток лляного полотна, який наче рамка-паспарту ошатно оправляє ілюстровану палітур-

ку, додає їй фактурності. Очевидно, натхненний петриківським розписом, С. Іванов «облямовує» ілюстрації до веснянок «Вийди, вийди, Іванку» із серії «Перші книжечки дитячого садка» [5]. В оформленні казки Ірини Калинець «Лелека і чорна хмара» Сергій Іванов активно проявив штриховий ансамбль. Художник досягнув своєрідного звучання, дзвінкості самих ілюстрацій завдяки організації штриха, де акварель, фактично, ілюмінує графіку — її доповнює [12]. Штриховий ансамбль, яким оперує митець, а це: паралельні, перехресні і хвилеподібні штрихи, — використовує також і в оздобі казки Ігоря Калинця «Про дівчинку і квіти» [11]. Особливо цікаві, оригінальні є штрихові малюнки, підсилені аквареллю. Вірші для дітей і про дітей Василя Василяшка «Чи Україні ти син?» теж в графічній оздобі митця [4]. Вирізняються ніжністю у моделюванні ліків дітей, дійових героїв твору і водночас продуманим конструктивним, наче вітраж, фоном і рамками. Зокрема, на палітурці книги, по діагоналі, прочитуємо стилізовану «конструктивну-вітражну» композицію квітів, поверх якої у рамці ніжно виконані портрети сина і матері, увінчаної червоною стрічкою над головою, в якій буйно розквітає сецесійний вінок квітів.

Творчість С. Іванова як ілюстратора є цікава тим, що ним оформлені дитячі книги репрезентують різні пошуки графічного вираження. Митець віртуозно оперує штриховою графікою (туш, пензлик і перо), вміло комбінує її, варіює з аквареллю, враховуючи і те, що видання вийшли великими тиражами, а для друку використаний офсетний папір № 1 і № 2, який не є достатнім для кольорового відтворення ілюстрацій. Самі малюнки сповнені великої теплоти і душевності в образах дійових персонажів, а для дитячої книги і самої дитини — це найголовніше.

Івета Ключковська вищу мистецьку освіту теж здобула в стінах УПІ ім. І. Федорова (нині Українська академія друкарства). З 1985 р. починає працювати в книжковій ілюстрації. Співпрацює з багатьма видавництвами: «Каменярь» (Львів), «Література артiстiкe» (Кишинів, Молдова) тощо. Працює в техніках літографії та офорту, у 1995, 1996 рр. вдосконалювалась в цих техніках в майстернях Мазерель-центра в Бельгії. Виставлялась на більш ніж 60-ти міжнародних, республіканських, союзних виставках. Роботи знаходяться у багатьох колекціях світу.

Останніми роками повернулась до роботи в книжковій ілюстрації у видавництвах Львова:

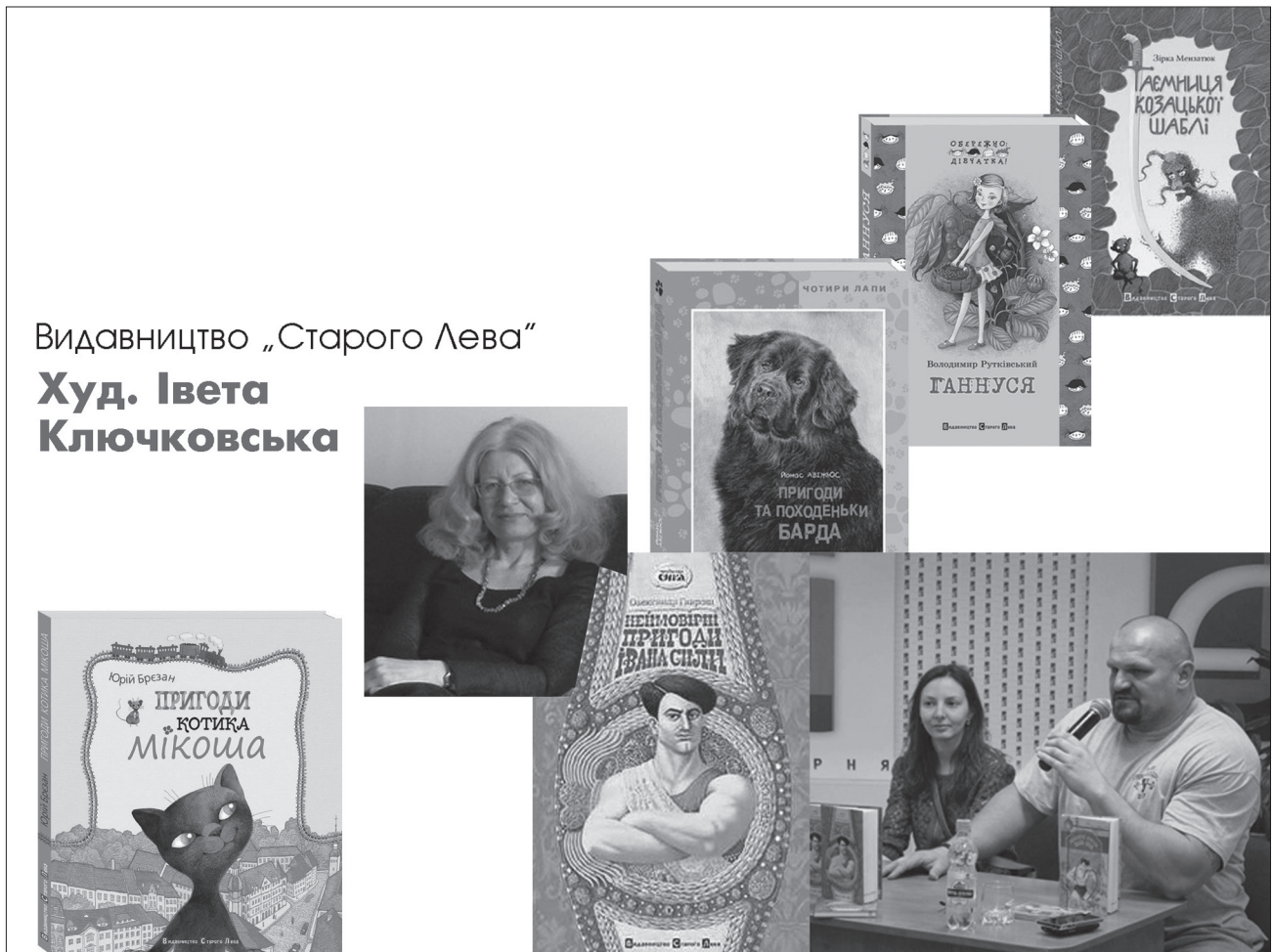
«Аверс»: Д. Свіфт «Мандрі Гулівера»; Д. Дефо «Робінзон Крузо», «Таємниці міста Лева»; Марія Чумарна «Озеро істини»; «Світ»: Ігор Калинець «Деякі пісеньки», підручники, В. Кучерявий «Сади і парки Львова»; «Свічало»: «Різдвяна ніч», «Святий вечір», «Казки різдвяного ангела», «Сніжно-крилі ангели»; Ф.Г. Бернет «Маленька принцеса»; «Видавництво Старого Лева»: Юрій Брезан «Великі пригоди маленького котика» [3], Зірка Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», «Маленький дзвонар з Конотопу», Олександр Гаврош «Неймовірні пригоди Івана Сили» [6], Йонас Авіжюс «Пригоди та походеньки Барда», Валентин Бердт «Мій друг Юрко Циркуль та інші». В Києві у видавництві «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ» вийшов другий том «100 казок» [1]. Теперішнє місце роботи — художник-дизайнер журналу «Ангелятко».

Художниця використовує як традиційні авторські техніки: акварель, туш, перо, так і комп'ютерну графіку. Не залежно від техніки, вона однаково показує якісний мистецький рівень малюнків. Характер-

на стилістична особливість ілюстрацій: художній реалізм — в малюнках до оповідань, та надзвичайно казкові герої — дійові персонажі казок.

Інший вихованець, випускник УАД (2001) — Максим Паленко, — «вірний» традиції, не цурається і «принад часу» — комп'ютера та його можливостей. В оформленні дитячих книг здебільшого використовує чорно-білу графіку: туш, перо та акварель.

Плідно співпрацює з провідними українськими видавництвами: київським «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» Івана Малковича та львівським «Видавництвом Старого Лева». Оформив низку творів для дітей, як іноземних, так і українських авторів-письменників. Зокрема, проілюстрував: «Чудове чудовисько» Сашка Дерманського, «Втечу звірів» Галини Пагутяк, «Джурри козака Швайки» і «Джурри-характерники» Володимира Рутківського, українські переклади Джеремі Стронга [9], «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» Олександра Гавроша тощо. Нещодавно у Львові вийшла друком ще одна книжка, яку ілюстрував Максим — «Вікінг у моєму ліжку» Джеремі Стронга [9].

Видавництво „Старого Лева“

**Худ. Івета
Ключковська**

«Художник Максим Паленко має щасливу руку. Вже вдруге книжку, яку він ілюстрував, визнали одним із найкращих видань року — і неабияка заслуга у цьому належить саме йому. Року 2009-го то були «Джурі-характерники» Володимира Рутківського. Як зауважив видавець Іван Малкович, Паленко ніби створює паралельну книжку в книжці. Справді, його ілюстрації — це книжка у книжці, яку прочитаєш з не меншою цікавістю, ніж сам текст. Стільки інформативності та метафорики в ілюстраціях для дітей годі й шукати.

Ілюстрації цього художника довго роздивляєшся, бо вже знаєш, що там не все так просто, і в них обов'язково знайдеш якусь хитру «штучку» — шаблі в купі снопів, смертельні стріли, що летять із перецвілої кульбабки, чи шашлички, нанизані на вуса-шампури пірата.

Про книжку як американське TV-шоу, про видавців, які бояться друкувати оригінальних художників і сміливо друкують чортзна-що, про дипломи без освіти і освіту без дипломів, про затягане, але водночас дуже конкретне поняття гармонії, про недитячі ілюстрації для дітей і про те, як козацька ша-

бля може за сумісництвом бути Дніпром з усіма його притоками, розповів в інтерв'ю ZAXID.NET художник-ілюстратор Максим Паленко» [21].

Характерною стилістичною особливістю ілюстрацій М. Паленка треба відмітити: велику фантазію, казковість зображуваного митцем, фантазмагорію з ретельним пропрацюванням деталей в рисунку, високу професійну культуру штрихового ансамблю. Штриховий ансамбль, а це: туш, перо митець застосовує всередині книги, — в оформленні тексту оповідань і казок. Натомість, в оздобі обкладинки чи палітурки він використовує мішані техніки, включаючи комп'ютерну графіку. Малюнки, «виразні» «з характером» дійових персонажів, художник виконує у неповторній самобутній манері і стилістиці.

Дилемне питання, що постає перше перед сучасним художником: як ілюструвати? Навіщо використовувати традиційні авторські ручні техніки, коли є комп'ютер? Однозначних відповідей на ці «виклики» часу немає.

Досліджуючи окремих ілюстраторів, випускників Української академії друкарства останньої чверті ХХ ст.,

Видавництво „Старого Лева“
Худ. Максим Паленко

я простежив спільні риси між митцями, а це: високий професійний мистецький рівень зображуваного, самобутній і неповторний стиль та манеру виконання малюнків, де присутня фантастичність, велика казковість. Зауважив і те, що техніка — ручна чи комп'ютерна, практично не впливає на загальне сприйняття, рівень виконання чи манеру, стилістику виконання ілюстрацій. Більш важливим, все ж, залишається мистецький рівень, досвід самого митця, його «відчуття» та «смак» — в підході графічної оздобки книг для дітей.

Практично, тенденція сучасної дитячої літератури молодшого шкільного віку зорієнтована на «яскраву», кольорову обкладинку, палітурку та чорно-білі графічні малюнки всередині. Повноколірна дитяча книга є і відносно дорога (витратні дорогі матеріали при низькому рівні тиражу — від 200 і не більше 3000). І хоча якість за технічним і навіть художнім рівнем сучасних дитячих книг вища в порівнянні з радянськими, проте поступається в питанні доступності і вартості, на що слід звернути свою увагу як державним органам (в першу чергу), так і видавцям та загалом громадськості.

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (112), 2013

- 100 Казок. 1 і 2-й том / ілюстр. В. Пальчик, К. Штанко, К. Лавро та ін. — К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008.
- Бондаренко Ірина. Сто одинадцята книга, перший Буквар... / Ірина Бондаренко // Діло. — № 4. — 1998. — 9 лютого.
- Брезан Ю. Великі пригоди маленького котика / Юрій Брезан ; худ. Івета Ключковська. — Львів : Видавництво Старого Лева.
- Василяшко В. Чи Україні ти син?: Вірші для дітей і про дітей / Василь Василяшко ; худ. С. Іванов. — К. : Веселка, 1994.
- Вийди, вийди, Іванку. Веснянки / упоряд. М. Ткач та Н. Данилевська ; худ. С. Іванов. — К. : Веселка, 1993. — (Серія: Перші книжечки дитячого садка).
- Гаврош О. Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу. Серія: Українська сила / Олександр Гаврош ; худ. Івета Ключковська ; обкладинка Галина Гінайло, Івета Ключковська. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2007.
- Гоян Я. Чудо писанкового світу (слово про художника). «Благослови мати» / Я. Гоян. — К. : Веселка, 2001.
- Гуцак І. Молоденький випав сніг : вірші для дітей дошк. та мол. шк. віку / Іван Гуцак ; худ. С. Іванов. — Львів : Каменяр, 1991.

9. Джеремі Стронг. Серія: Читання для регортання. Вікінг у моєму ліжку; Розшукується ракета на чотирьох лапах; Знайомтесь: фараон!; Кімнатні пірати; Гармидер у школі; Знамениті сіднички мого братика; Мій тато і зелений алігатор та інші історії / Стронг Джеремі; худ. Максим Паленко. — Львів: Видавництво Старого Лева.
10. Іванов С. Бути поганою людиною невидібно / Сергій Іванов // Високий Замок. — 2009. — 10 жовтня. — С. 11.
11. Калинець І. Про дівчинку і квіти: казки для дошк. та мол. шк. віку / Ігор Калинець; худ. С. Іванов. — К.: Веселка, 1995.
12. Калинець І. Лелека і чорна хмара: казки для стар. дошк. та мол. шк. віку / Ірина Калинець; худ. С. Іванов. — К.: Веселка, 1993.
13. Куліш-Зіньків Л. Як горобчик рахував: вірші, скоромовки, загадки для дітей дошк. та мол. шк. віку / Леонід Куліш-Зіньків; худ. С. Іванов. — Львів: Каме́нря, 1990.
14. Луцик Д. Буквар: підручн. з навчання грамоти для 1 кл. середн. загальноосвітн. шк. / Д. Луцик, М. Проць, А. Савшак; худ. оформлення Вікторії Ковальчук; вид. 8-ме, зі змінами. — Львів: Світ, 2004. — 160 с.
15. Морозенко М. Іван Сірко великий характерник. / Марія Морозенко; худ. Максим Паленко. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2010. — (Серія: Українська сила).
16. Носова А. Сучасна казка про дерева, схожі на птахів / Алла Носова // Молодь України. — 1987. — 22 липня.
17. Огар Емілія. Культура сучасної дитячої книжки / Емілія Огар // Видавничка галузь і кадри: досягнення, проблеми, перспективи: науково-практ. зб. — Львів: Аз-Арт, 2002. — С. 138—147.
18. Балуцька Л. Українська дитяча книжка: проблеми кількості та якості. Майбутнє твориться в дитинстві / Леся Балуцька // ПОСТУП. Документ МНТМЛ. — Режим доступу: <http://postup.brama.com/usual.php?what=64152>.
19. Галуцук Ю. У Львові показали оригінали чорно-білих ілюстрацій дитячих казок: Івета Ключковська / Юлія Галуцук // Львівські новини ONLINE 18.02.2013 20:11
20. Кришталева О. Міфічний реалізм Вікторії Ковальчук. Проекти / Оксана Кришталева // Культура. NET // ZAXID.NET 13-02-12 23:00.
http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?mifichniy_realizm_viktoriyi_kovalchuk&objectId=1247740.
21. Паленко М. Ілюстрації — це такий собі альтернативний погляд. Публікації / Інтерв'ю / Максим Павленко // ZAXID.NET 15-03-10 23:46.
http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?maksim_palenko_ilyustratsiyi_tse_takiy_sobi_alternativniy_poglyad&objectId=1098349.
22. Тесленко І. Дитяча книга: деградує чи прорветься Україна? / Інна Тесленко // ІА ЗІК. <http://zik.ua/ua/news/2013/05/11/406820>.
23. <http://poglyad.com/blog-21/post-897>.
24. <http://palenko.livejournal.com>.
25. http://uk.wikipedia.org/w/index.php?title=Ковальчук_Вікторія_Володимирівна&oldid=11968527.
26. http://www.starlev.com.ua/index.php?page=1&cid=106&m=2&atist_id=3.
27. http://www.starlev.com.ua/index.php?page=1&cid=109&m=2&atist_id=7.
28. <http://www.starlev.com.ua/index.php?page=1&cid=46&m=2>.

Andrii Mayovets

ON ILLUSTRATING OF CHILDREN'S BOOKS BY GRADUATES OF UKRAINIAN ACADEMY OF PRINTING IN THE LAST QUARTER XX c.: THE EXPERIENCE AND THE PROBLEMS IN ARTISTRY OF TECHNICAL REALIZATION

In the article have been analyzed fruits of experience by several artists, graduates of Ukrainian Academy of Printing through the last quarter of XX c. Some similarities between the artists have been traced: high professional artistic level of depicted scenes, original and unique style and the manner of drawing realization with phantasy and fabulousness. Some other moments have also been noted: technology — manual or computer, — practically does not effect the overall perception, level, manner and style of illustrative creations. But still the artistic level and the experience of every artist play a crucial role in approaching of graphical images to children.

Keywords: illustration, children's book, graphical artistry, graduates of Ukrainian Academy of Printing, artistic manner, style, techniques.

Андрій Майовець

ИЛЛЮСТРИРОВАНИЕ ДЕТСКИХ КНИГ ХУДОЖНИКАМИ-ВЫПУСКНИКАМИ УКРАИНСКОЙ АКАДЕМИИ ПЕЧАТИ ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕТВЕРТИ XX ст.: ОПЫТ И ПРОБЛЕМЫ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТЕХНИЧЕСКОГО ИСПОЛНЕНИЯ

У статье анализируется опыт отдельных иллюстраторов, выпускников Украинской академии печати последней четверти XX ст. Отмечаются общие черты художников: высокий профессиональный художественный уровень изображаемого, самобытный и неповторимый стиль и манера исполнения рисунков, в которых присутствует фантастика и сказочность. Отмечается и то обстоятельство, что техника — ручная или компьютерная — практически не влияет на общее восприятие, уровень или манеру, стилистику исполнения иллюстраций. Более важным аспектом подхода к графическому оформлению книг для детей остается художественный уровень и опыт самого творца.

Ключевые слова: иллюстрация, детская книга, художники-графики, выпускники Украинской академии печати, художественная манера, стиль, техники.